

Социалните и икономическите права на гражданите, както и правата на хората, които принадлежат към уязвими групи, са поставени на изпитание във влошаващата се социално-икономическа обстановка в България. В такава ситуация това, от което най-лесно се лишава обществото, са достиженията на социалната държава, а онова, което най-бързо бива забравено, са онези, чиито глас не може да бъде чул.

Социално- икономически права, уязвими групи и дискриминация през 2015 г.

Институт за модерна политика, 2015

Годишен доклад

I. За целите и обхвата на настоящия доклад

Настоящият доклад на **Института за модерна политика** има за цел да направи обобщен преглед и оценка на:

а) състоянието на някои по-важни **социални и икономически права** в България, гарантирани в Международния пакт за социални, икономически и културни права (наричан по-нататък Пакта)¹;

б) да очертае развитието в периода 2014-2015 г. на най-сериозните проблеми и опасности от дискриминация, пред които са изправени **уязвими общности и групи**², които попадат в категорията на лица, застрашени от маргинализиране.

Разгледани са редица проблеми и предизвикателства в сферата на социално-икономическите права в България през 2015 г. Следва да се подчертае, че в този доклад не са обхванати изчерпателно всички права, гарантирани в Пакта, а се прави оценка на основни положения и състоянието на конкретни права, които според нас са били застрашени през 2015 г.

Направен е и преглед на по-важните проблеми и развития, в сравнение с оценките в нашия доклад за 2014 г., по отношение на **три основни групи**, които са в риск от социална маргинализация: етническите малцинства, хората с увреждания и хората, принадлежащи към ЛГБТ общността.

¹ Международният пакт за икономически, социални и културни права е приет от Общото събрание на ООН на 16 декември 1966 г. Ратифициран е с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23 юли 1970 г. - ДВ, бр. 60 от 1970 г. Текстът на пакта е обнародван в ДВ, бр. 43 от 28 май 1976 г. Пактът е в сила за България от 3 януари 1976 г.

² Повече за уязвимите групи - http://www.sagepub.com/upm-data/25252_Larkin_Introduction.pdf; Релевантна е и следната дефиниция: „Уязвими са онези лица и групи от хора, които търпят ограничения по отношение на участието им в социалния живот и ползването на социални права. Уязвимите групи не успяват да получат достъп или да се възползват от възможностите, които предлагат обществото и икономиката и стават жертва или попадат в ситуация на риск от маргинализиране и социално изключване. Причините за това са различни и разнообразни като: живот в крайна бедност или ниски доходи и материални лишения; влошени финансови условия; социални и психологически фактори; недостъпна среда; здравни и възрастови проблеми; липса или недостатъчни социални умения и образование; отношение към тях, основано на предразсъдъци; липса, ограничен достъп или неадекватни услуги и т.н.“, Бяла книга: ефективна подкрепа за уязвими групи в България, 2009 г.

Докладът съдържа:

I. Рамков анализ на предизвикателствата пред социално-икономическите права в България.

II. Оценка на състоянието на някои социално-икономически права през 2015 г.

1. Задължения по чл. 11 от Пакта – право на задоволително жизнено равнище, включващо достатъчно храна, облекло и жилище, както и на непрекъснато подобряване условията на живот;

2. Задължения по чл. 12 от Пакта – условия за медицинска помощ и медицинско обслужване;

3. Задължения по чл. 13 от Пакта – правото на образование.

III. Уязвими групи и дискриминация.

1. Обобщена оценка на състоянието на правата на етническите малцинства;

2. Обобщена оценка на състоянието на правата на хората с увреждания;

3. Обобщена оценка на състоянието на правата на ЛГБТ хората.

IV. Препоръки.

I. Рамков анализ на предизвикателствата пред социално-икономическите права в България

Предварителни бележки

Преди да се анализира конкретната ситуация, свързана с икономическите, социални и културни права в България, е необходимо да се открие отношението към този тип права на международно ниво.

Международният пакт за икономически, социални и културни права, както и Международният пакт за граждански и политически права са приети едновременно от ООН като в основата си те дават конкретна международноправна тежест на основните положения, залегнали във Всеобщата декларация за правата на човека, която е „сърцето“ на ООН в годините след Втората световна война.

Разделянето на правата в два различни пакта се обосновава с международната обстановка в условията на Студена война. Смята се, че страните от Източния блок са по-пряко ангажирани със социално-икономическите права на гражданите, докато страните от другата страна на „желязната завеса“ акцентират по-силно върху гражданските и политическите права. Изкуственото разделяне на тези права в два отделни документа обаче не означава, че те имат различна тежест.³

В международноправната доктрина преобладава схващането, че социално-икономическите права са не по-малко важни от гражданските и политическите права. Съществува обаче и възглед, характерен главно за неолибералните среди, че правата, залегнали в Международния пакт за икономически, социални и културни права са „втора категория“, а някои дори ги определят като „опасни“.⁴

Този неолиберален възглед се споделя на държавно ниво от САЩ, които са единствената развита държава в света, която не е ратифицирала Международния пакт за икономически, социални и културни права⁵. Последица от този възглед е и игнорирането на социално-икономическите

³ За подробности

- <http://www.ohchr.org/EN/Issues/ESCR/Pages/AreESCRfundamentallydifferentfromcivilandpoliticalrights.aspx>

⁴ Като интересен пример за това отношение към социално-икономическите права може да се даде позицията на Арие Найер, който е съосновател на „Human Rights Watch“ и дългогодишен президент на Институт „Отворено общество“ на Джордж Сорос. За подробности вж. - Neier, Aryeh. "Social and Economic Rights: A Critique." Human Rights Brief 13, no. 2 (2006): 1-3; <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1254&context=hrbrief>

⁵ 164 държави са ратифицирали Пакта, 6 само са го подписали, сред които САЩ, Мианмар, Палау и др, а 27 не са нито подписали, нито ратифицирали документа, сред тях са Саудитска Арабия, Оман, Южен Судан, Мозамбик, Ботсвана и др. За подробности вж. - <http://indicators.ohchr.org/>

права на гражданите в годишните доклади на Държавния департамент на САЩ за човешките права, което е обект на редица критики.⁶

Една от причините за подобно negliжиране на социално-икономическите права се корени в тяхната същина – имплементацията на тези права изисква от властите различен подход в сравнение с гражданските и политическите права. При гражданските и политическите права често се предпоставя пасивен подход на държавата, т.е. необходимо е публичната власт да се „въздържи от действие“ - например да не се намесва, с което да се гарантира правото на свободно слово; да не подлага на изтезания затворници и арестанти; да не ограничава правото на свободно придвижване и пр.

Диаметрално противоположни са ангажиментите на държавите във връзка със социалните и икономическите права, където държавната власт следва да се ангажира с определени активни действия, като например да осигури безплатно основно образование, да осигури общодостъпно здравеопазване, достатъчно храна, облекло, жилище и непрекъснато подобряване на условията на живот.⁷

Институтът за модерна политика не споделя неолибералния подход на загърбване на обществено значими и полезни достижения на социалната държава у нас през последните десетилетия, които са в унисон с високите стандарти на Международния пакт за икономически, социални и културни права. **Институтът за модерна политика** и негови автори са имали повод да очертаят параметрите на провала на неолибералния преход у нас⁸. Една от характеристиките на този провал е именно унищожаването на достиженията на социалната държава, които не само че не противоречат на демократичните принципи, но са и в пълно съзвучие с международните норми.

Общата оценка на **Института за модерна политика** е, че в последните 25 години България търпи сериозен регрес и отстъпление от ангажиментите си по

⁶ Повече за критиките към правозащитната оценка на Държавния департамент -

<http://america.aljazeera.com/opinions/2014/3/the-us-lacks-moralauthorityonhumanrights.html>

⁷ За подробности - <http://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁸ За подробности - <http://www.modernpolitics.org/?p=4109>

Международния пакт за икономически, социални и културни права. Тези отстъпления са продиктувани от погрешната неолиберална трактовка, че гражданските и политически права имат своеобразен примат над социалните и икономическите права. **Необоснованото загърбване на ангажиментите на България към гарантирането на социалните и икономически права на гражданите е и една от причините за ширещото се обществено усещане за несправедливост и провал на прехода,** въпреки неговите безспорни достижения, свързани с преминаването от тоталитарно към демократично социално устройство и възстановяването на основните права и свободи на гражданите.

Институтът за модерна политика застъпва становището, че всички права на гражданите, които са прокламирани в международните договори, по които България е страна, трябва да имат първостепенно значение за българските власти. **Игнорирането на социално-икономическите права в една държава с огромно социално разслоение и нисък жизнен стандарт, носи със себе си ерозия на демократичната система, обществено недоверие в институции и не на последно място се превръща в хранителна среда за екстремни политически идеи и тенденции.**

Смятаме, че е необходима концентрирана държавна политика, която постепенно да елиминира очевидните отстъпления в сферата на социално-икономическите права, особено в областта на здравеопазването, образованието, осигуряването на облекло и жилище и гаранциите за премахване на глада.

II. Оценка на състоянието на някои социално-икономически права в България през 2015 г.

Политическата ситуация и управленска конфигурация през 2015 г. предпоставя отстъпление и ерозия на социално-икономическите права на гражданите.

Действащото правителство, съставено от десни партии и подкрепяно от националистически формации, провежда политика, подчинена на неолибералната доктрина.

Особено негативна характеристика на настоящето управление е безогледното поемане на прекомерен външен дълг. Правителствената политика е средствата от тази заеми да не се влагат в инвестиции в социалната инфраструктура и за намаляване на неравенствата, а напротив – да се изразходват за затвърждаване на анти-социални мерки⁹, за разходи за „спасяване“ на частни банкови институции, покриване на дефицити в условията на липса на реални структурни реформи в бюджетната сфера. Тегленето на заеми, които не се инвестират, а запълват бюджетни „дупки“, водят не до растеж и излизане на държавата от кризата, а обратното – до задълбочаване на кризата, социалните неравенства и до естественото в такива условия оряване на социални плащания и права.¹⁰

Сериозно безпокойство буди „замразяването“¹¹ на редица социални плащания, сред които размер на месечни помощи за деца; помощ при близнаци; обезщетение за отглеждане на дете от 1 до 2 години; месечна добавка за деца с увреждания; годишна квота за ваучери за храна на работещи; помощ за първокласници; средномесечен доход за придобиване право на семейни помощи; еднократна помощ при бременност; еднократна помощ при раждане; помощ за дете с трайни увреждания; помощи за дете на осигурена майка до 1 година; помощ за майки студентки; размер на обезщетението за безработица.¹² Тази политика пряко ерозира социално-икономическите права на гражданите, прогласени на конституционно ниво.

⁹ Според Нобеловия лауреат Пол Кругман (вж. тук - http://krugman.blogs.nytimes.com/2014/01/08/on-fighting-the-last-war-on-poverty/?_r=1) основна причина за бедността е именно социалното неравенство. Изхождайки от тази теза може с висока доза увереност да се заяви, че липсата на борба със социалното неравенство води до бедност, чието заличаване е сред мерките, които България е задължена да предприема по отношение на задълженията си по отношение на Международния пакт за икономически, социални и културни права.

¹⁰ За подробности - <http://www.kpetkov.eu/596/dylgovoto-breme-narastva-lavinoobrazno-dokoga-prof-krystjopetkov>

¹¹ За подробности – Закон за държавния бюджет 2015 г. - <http://www.minfin.bg/document/15568:4>

¹² За подробности - Критики на опозицията във връзка със замразените социални плащания през 2015 г. - <http://www.cross.bg/ninova-zamrazena-pomosht-1443158.html#ixzz3tib76G3J>

С оглед на динамиката на обществените отношения и провежданите реорганизации в редица сектори, **Институтът за модерна политика** ще обърне особено внимание върху три конкретни ангажимента на България, произтичащи от Международния пакт за социални, икономически и културни права, по които според нас се наблюдават видими отстъпления.

1. Задължения по чл. 11 от Пакта – право на задоволително жизнено равнище, включващо достатъчно храна, облекло и жилище, както и на непрекъснато подобряване условията на живот

Според **Института за модерна политика** буди нарастваща тревога тенденцията за увеличаване на риска пред хората с ниски доходи за изпадане по социалната стълбица, водещо до липса на задоволително жизнено равнище - липса на достатъчно храна, облекло и жилище.

Според ежегодния доклад на Международния институт за изследване на хранителната политика¹³ цели **9 на сто от населението в нашата страна (приблизително 650 000 души)** са хронично недохранени. Тази авторитетна международна структура измерва ежегодно Международен индекс на глада, в който стойност под 5 се определят за „ниска“ и приемлива, стойност от 5 до 9,9 за „умерена“, от 10 до 19,9 – „сериозна“, от 20 до 29,9 – „тревожна“, повече от 30 – „изключително тревожна“. По този индекс през 2015 г. България се нарежда до Грузия, Казахстан, Китай, Алжир, Перу, Панама и др. с резултат от 8.5 пункта. За сравнение в Румъния същият индекс е 5.3, в Сърбия 7.1, в Босна и Херцеговина, в Черна гора и в Хърватска е под 5, а в Македония – 5.9.

Според Международния индекс на глада през настоящата година България бележи сериозно отстъпление спрямо 2014 г., когато стойността на индекса за

¹³ 2015 Global Hunger Index: Armed Conflict and the Challenge of Hunger (International Food Policy Research Institute) - <http://www.ifpri.org/publication/2015-global-hunger-index-armed-conflict-and-challenge-hunger>

България е под 5¹⁴. Данните свидетелстват, че проблемът с глада у нас не само, че не е изкоренен, а дори се задълбочава. **Институтът за модерна политика** подчертава, че днешното ниво на Индекса на глада в нашата страна – 8.5, е високо и в сравнение с 1990 г., когато възлиза на 8.1, при това в ситуация, когато имаше недостиг на хранителни продукти, затруднения в електроснабдяването и др.под.¹⁵.

Друг важен аспект свързан недостига на храна, който обуславя и наличието на глад в европейска България, е общата сума, която домакинствата разходват за храна. Според данни на Американското министерство на земеделието¹⁶, което събира статистически данни за съотношението приходи/разходи за храна по света, у нас за храна се харчат над 18% от общите годишни приходи. По този показател сме на нивото на държави като Колумбия, Уругвай, Коста Рика и Малайзия.¹⁷ Данните от българските статистики са още по-тревожни – според НСИ средногодишните разходи на българите за храна и напитки се равняват на 32,3%.¹⁸

Като цяло бедността в България създава риск заличаване на „задоволителното жизнено равнище“ у широки слоеве от обществото. По данни на Световната банка¹⁹ над милион и половина българи живеят с по под 5 долара на ден, като онези с 1,25 щ.д. на ден са повече от 140 000 души.²⁰

Отделно, според Националния статистически институт над 15% от българите живеят без канализация, а в домовете на повече от 10 на сто няма тоалетни.²¹ Това означава, че тези стотици хиляди българи нямат „задоволително жизнено

¹⁴ За подробности - <http://public.tableau.com/profile/ifpri.td7290#!/vizhome/2014GHI/2014GHI>

¹⁵ 8.1 пункта през 1990 г., в сравнение с 8.5 днес - <http://ghi.ifpri.org/countries/BGR/>

¹⁶ За подробности - <http://www.ers.usda.gov/data-products/food-expenditures.aspx>

¹⁷ Визуализация - <http://knoema.com/ESFUSDA2010/expenditures-spent-on-food-by-selected-countries-2009-2014>

¹⁸ За подробности -

<http://www.nsi.bg/bg/content/3239/%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8>

¹⁹ За подробности - <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>

²⁰ Визуализация - <http://knoema.com/WBPED2015/poverty-and-equity-database-2015>

²¹ За подробности -

<http://www.nsi.bg/bg/content/3261/%D0%B6%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%BD%D0%B8-%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0>

равнище“ по смисъла на Пакта. Не на последно място - средната цена на квадрат жилищна площ в областните градове също е на нива, които са недостъпни за широки слоеве от обществото.²²

Ако всеки член на младо семейство без деца, получава средната за страната заплата, прави средните за страната разходи за храна, облекло и други, то според средната цена на квадрат жилище, на младата двойка ще са й необходими приблизително 20 години, за да изплати двустайно жилище от 70 квадратни метра. Ако семейството има едно дете, срокът за изплащане на жилището ще стане над 30 години.

Оценката на **Института за модерна политика** е, че България категорично бележи отстъпление от редица принципи и общи положения залегнали в Международния пакт за икономически, социални и културни права. Това е особено видно във връзка с ангажиментите ни по чл. 11 от Пакта.

2. Задължения по чл. 12 от Пакта – условия за медицинска помощ и медицинско обслужване

Институтът за модерна политика подчертава, че текущата политика в сферата на здравеопазването, обозначавана като „здравна реформа“, създава сериозни предпоставки за елиминиране на свободния достъп до здравеопазване на хората с ниски доходи. **Разбирането за здравеопазването като търговска дейност, а здравните грижи за хората, като услуга, а не като конституционно право, задълбочават социалните неравенства и ограничават достъпа до адекватни здравни грижи на бедните слоеве от населението.** Реорганизацията, която в момента тече в здравната система, създава условия за „здравеопазване на две скорости“, при което богатите ще имат своевременен достъп до качествени здравни услуги, докато бедните ще бъдат

²² За подробности - <http://www.nsi.bg/bg/content/3157/%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B6%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8-%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5>

лишени от възможност да се лекуват, в случай че имат болест, чието лечение не е платено от здравния им пакет.

Здравето става все по-скъпо, разглежда се все по-често като обикновена пазарна транзакция – болният е клиент, който си „купува“ здраве, а лекарят и съответно болницата са „продавачите на здраве“, докато здравната каса играе ролята на банков посредник, който просто транслира парите на болния към касата на болницата. Този подход изключва социалната роля на здравето и обществения интерес.

Поставянето на парите и финансовите възможности, а не правата на пациента, в центъра на здравната политика, подкопава самия фундамент на социалната държава. Предлаганите реорганизации напомнят частично на американската здравна система, която по всеобщи оценки е една от най-лошите в света.²³ На този фон скандалните предложения за взимане на пръстови отпечатащи на пациентите в аптеки и болници изглеждат като екстравагантни приумици.

Оценката на **Института за модерна политика** е, че вместо държавата да разширява достъпа до здравеопазване, тя води ограничаваща политика, която сегрегира хората по имуществен признак. Тази политика е в разрез с препоръките на Световната здравна организация, които насърчават постепенното преминаване към универсално здравно покритие на населението.²⁴

3. Задължения по чл. 13 от Пакта – право на образование

2015 г. ще остане в историята като годината, в която бяха извършени редица реорганизации в образователната система, чиято основна цел обаче не беше общото покачване на качеството на образованието, а предоставяне на възможност на частните училища да ползват държавно финансиране.²⁵

²³ За подробности - <http://prospect.org/article/ten-reasons-why-american-health-care-so-bad>; <http://www.dghonline.org/content/health-care-reform-us>; <http://monthlyreview.org/2008/02/01/the-health-care-crisis-in-the-united-states/>

²⁴ За подробности - http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85761/2/9789240690837_eng.pdf?ua=1

²⁵ За подробности - <http://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=97877>

Въпреки критиките на опозицията²⁶ и синдикатите²⁷, управляващите приеха тези промени, с което де факто отвори вратите за задълбочаващо се комерсиализиране на образователната система и поетапно намаляване на финансирането за държавните и общински училища.

Институтът за модерна политика подчертава, че е недопустимо да се запазват и дори намаляват нивата на разходи за образование, докато същевременно се разкриват възможности частни субекти да се възползват от и без това ограничения публичен ресурс. Тази политика противоречи на международноправните ангажменти на България в сферата на социално-икономическите права и създава предпоставки за по-нататъшна абдикация на държавата от тези критично важни отношения.

III. Уязвими групи и дискриминация

Институтът за модерна политика потвърждава остро критичната си оценка по отношение на правата на уязвимите групи и борбата с дискриминацията, обоснована в нашия миналогодишен доклад по темата. Активно действащите центробежни сили в обществото от 2014 г. затвърдиха и дори засилиха ролята си през 2015 г., което задълбочи тенденцията **обществото да изтласква към периферията на публичния дебат онези групи от граждани, които или нямат авторитетен и автентичен глас в своя защита, или не разполагат с механизми за ефективна защита от изключване, или се намират в ситуация на хронично изключване от страна на общество и държава.**

²⁶ За подробности - <http://hashtag-bg.com/articles/17545/%D0%B1%D1%81%D0%BF-%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%87%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B0>

²⁷ За подробности - <http://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/kt-podkrepa-poiska-otmiana-na-dyrjavnoto-finansirane-za-chastni-uchilishta-203091/>

Институтът за модерна политика отново подчертава, че една от ключовите институции в сферата на правата на уязвимите групи – Комисията за защита от дискриминация, продължава да бъде недостатъчно ефективна.

Институтът за модерна политика отчита, че другата ключова правозащитна държавна институция – тази на националния омбудсман, смени своето ръководство след публична процедура по изслушвания на номинациите и широк обществен дебат. Обществените очаквания към новоизбрания омбудсман са да съживи институцията и отново да я превърне в проактивен фактор за защита на правата на гражданите, след регреса, който претърпя в мандата 2010-2015 г.

1. Оценка за състоянието на правата на етническите малцинства

Оценката на **Института за модерна политика** за състоянието на правата на етническите малцинства е, че през 2015 г. **България продължава да бележи отстъпление в защитата на правата и борбата срещу дискриминацията на етническите малцинства.**

С оглед на усложняващата се международна обстановка, нагнетяването на напрежение между мнозинствената и малцинствените етнически групи е естествен, но нежелан страничен ефект, който е необходимо да бъде неутрализиран с всички демократични усилия.

Институтът за модерна политика потвърждава миналогодишната си оценка, че **етническите малцинства следва да бъдат проактивни в решаването на сложния казус с тяхното включване в обществото.** Не е допустимо усилията за връщане на ромите и етническите турци в общия социален оборот в страната да бъдат плод само на действията на държавата и неправителствения сектор. **Необходимо е ясно дефиниране от страна на самите ромски и турски общности на приоритетите, които стоят пред тях.** Включването в обществото

е двустранен процес, който намира своето развитие през множество действия на всички заинтересовани страни. Смятаме, че отговорността на етническите малцинства към самите тях **не бива да се превръща в оръжие** в ръцете на крайните националисти и ксенофоби.

Институтът за модерна политика подчертава, че етническото напрежение между мнозинствената група и бежанците и емигрантите също се увеличава. На този етап България не е изправена пред тежка хуманитарна криза, каквато например се наблюдава в Западна Европа. Част от причините за това са, че правителството през 2014 г. въведе ясни механизми и процедури по регистрация на бежанци и емигранти, с което се поставя естествена преграда пред неконтролируемата емиграция.

Недопустимо е да се използват основателните страхове в обществото или крайните настроения на определени групи като легитимация за насаждане на омраза към етническите малцинства, бежанците и емигрантите. Същевременно **Институтът за модерна политика** подчертава, че има необходимост от преразглеждане на европейския мултикултурен модел, с оглед баланс на интересите в обществото. С други думи – защитата на традициите, обичаите и социалното устройство в Европа не може да се оценява като ксенофобия към бежанци и емигранти. Недопустимо е обаче и използването на езика на омразата към бежанци и емигранти и политическо експлоатиране на екстремистки нагласи в обществото. Европа, а и България като част от ЕС, има нужда да изгради и поддържа атмосфера на разбирателство, в което крайните настроения – дали на крайния консерватизъм на някои в Европа, или фундаменталистките настроения на други идващи от Близкия изток – да не намират почва.

2. Оценка на състоянието на правата на хората с увреждания

За съжаление, няма основания за положителна промяна в оценката на **Института за модерна политика** за правата на хората с увреждания през 2015 г. спрямо 2014 г.. Тази правозащитна сфера е **попаднала в ситуация на обществено безвремие**. Хората с увреждания са уязвимата група, за която е най-лесно да остане извън прожекторите на обществено внимание. За поредна година това, което може да се констатира за хората с увреждания в страната, е **тоталното изключване от обществените отношения**, цялостна и всеобхватна изолация и възпрепятстване от участие и включване в обществените процеси. Реформи в сектора не се задават на хоризонта, обществото и политическата конфигурация, която го представлява, са напълно загърбили социалните си ангажименти към хората с увреждания. Няма никакви промени нито в сферата на асистентските услуги, нито в сферата на техническите помощни средства, нито в сферата на достъпността. Кратките опити за реорганизация на оценката на увреждането, бяха бързо парирани и заматени под килима.

3. Оценка на състоянието на правата на ЛГБТ хората

Институтът за модерна политика потвърждава своята оценка, заложен в Годишния доклад "Уязвими групи и дискриминация през 2014 г.", която се отнася се до ЛГБТ хората (лесбийки, гейове, бисексуални и трансполови) - малцинствената група е обект на социална стигматизация и негативизъм, липса на равноправие, гарантирано от законодателството и отсъствие на обществено разпознаваеми активисти и лидери на мнение.

3.1. Заплахи за живота на ЛГБТ

На 14 февруари 2015 г. в София се проведе шествие "НЕ на нацизма, НЕ на Луковмарш"²⁸ като контрапункт на ежегодния „Луковмарш“, провеждащ се в

²⁸ За подробности -

http://offnews.bg/news/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8_17652/150-%D0%B4%D1%83%D1%88%D0%B8-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B0-%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%88-%D0%B2-%D0%A1%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BE_297501.html?pagewhich=10

столицата, в памет на ген. Христо Луков – български офицер, идейно близък до тоталитарния националсоциалистически режим на Третия Райх и ръководител на силно повлияния от националсоциализма и фашизма Съюз на българските национални легиони. В шествието срещу нацизма и срещу Луковмарш участие взимат и граждани, които издигат знамето символ на ЛГБТ общността. По-късно същия ден в страницата „Луковмарш“ в социалната мрежа Фейсбук е публикувана снимка от шествието "НЕ на нацизма, НЕ на Луковмарш", на която се виждат и представители на ЛГБТ общността, развяващи цветното знаме. Под снимката са публикувани десетки коментари със заплахи за физическа саморазправа и дори убийство на участниците в шествието, като те са адресирани предимно до ЛГБТ хората:

„само бой за тия изчадия“, „искам да ги ритам в зъбите, прошляци утрепани“, „за нищо не ставате, бе, ей, даже не може и да се защитавате, бе, мърши“, „Да ги посрещнем така, както генерал Луков е посрещнал сърбите“, „Боклуците от еврогейския трети пол нека дойдат“, „изроди“, „боклуци“, „смърт“, „трябва всичките тези да се убият, за да се изчисти генофонда“, „бой по тея платени мърши и педали“, „мръсни педали“, „Трябва да ядът бой тия“ и т.н.

Във връзка със заплахите за живота на участниците в събитието **Институтът за модерна политика подаде сигнал до СДВР.**

3.2. София Прайд

Най-голямото събитие на ЛГБТ общността – София Прайд, отбеляза рекорден брой участници през 2015 г. – повече от 1 500 души²⁹. Многобройните представители на органите на реда не допуснаха ексцесии по време на мероприятиято.

Наред с правозащитното събитие се проведе и станалият вече ежегоден Антигей парад. Контрасъбитието тази година се отличи и с петиция от

²⁹ За подробности - <http://sofiapride.org/2015/06/28/nad-1-500-dushi-shestvaha-na-osmiya-sofiya-praid/>

български общественици, интелектуалци и журналисти под наслов „Спрете гейпарада в София“, която бе широко отразена в медиите.

В световен мащаб 2015 година се оказа положителна в борбата за равноправие, водена от ЛГБТ хората. Пример за това е узаконяването на брачното равенство в САЩ, Чили, Словения, Ирландия. В България тази тема практически е извън актуалния обществен дневен ред. Дори когато през юни месец вниманието на ЛГБТ хората от цял свят бе приковано върху ключовото за общността дело за узаконяването на брачното равенство във всички американски щати, това не се отрази по никакъв начин нито от София Прайд 2015, нито от тематичната седмица, която предшества правозащитното събитие.

3.3. Делото „Михаил Стоянов“

През 2015 г. се констатира напредък в знаково за ЛГБТ хората дело - случаят на Михаил Стоянов. На 30 септември 2008 г. студентът по медицина е жестоко пребит в Борисовата градина в София от момчета, които "прочиствали от гейове". Обвиняемите Радослав Кирчев и Александър Георгиев бяха задържани две години след убийството на Михаил Стоянов, а делото се характеризира с груби нарушения, като например факта, че разследващ полицейски служител по делото е в лично познанство с един от свидетелите, който също участвал в хомофобски нападения, и първоначално той не е бил подложен на разпит. Прокуратурата работеше по делото в продължение на три години, а разследващите се опитваха да стигнат до извършителите още две години. Обвинителният акт бе връщан на прокуратурата два пъти за отстраняване на грешки и дело бе насрочено едва след смяната на наблюдаващия прокурор. В крайна сметка, 7 години след убийството, СГС отсъди четири години и десет месеца ефективна присъда на Радослав Кирчев, който към момента на убийството е бил непълнолетен, и 13 години затвор за Александър Георгиев. Двамата следва да платят общо 250 000 лева обезщетение на близките на Михаил. Присъдите обаче не са окончателни и подлежат на обжалване.

3.4. Неправителствените организации и ЛГБТ

Институтът за модерна политика е имал повод да отбележи, че ролята на неправителствените организации и специализираните в защита правата на ЛГБТ хората групи и отделни активисти, подлежи на сериозна критика. Както бе отбелязано по-горе, 2015 г. бе ключова за тази група, но това не бе отразено от българските активисти в сферата. Невъзможно е да се реализира качествена промяна в сектора без проактивното участие на заинтересованите страни. Това не може да стане само чрез събития от типа на гейпрайд или чрез събития, които са тясно насочени към ЛГБТ общността, изключвайки останалите граждани. Необходимо е активните организации в тази сфера да започнат да водят открити, прозрачни и сериозни кампании в публичното пространство, насочени към премахване на предразсъдъците и елиминиране на социалните прегради между ЛГБТ хората и хетеросексуалните. Необходимо е тази група да скъса с капсулирането си, на което често сама се подлага, и да започне да търси мостове към други малцинствени групи, както и към хетеросексуалното мнозинство. Не е възможно да бъдат решени комплексните проблеми пред тази общност, ако тя не започне да работи с широки слоеве от обществото, а не да се самоизолира. Самата общност трябва ясно да дефинира целите си и да се бори за тях, а не да се разпилява нефокусирано върху разнородни и често маловажни въпроси.

IV. Препоръки

На базата на представените данни, факти и оценки, **Институтът за модерна политика** отправя следните препоръки:

Във връзка с икономическите и социални права на гражданите:

1. Прекратяване на целенасочената държавна практика за системно negliжиране на социалните и икономическите права, гарантирани от Конституцията и международните актове.
2. Увеличаване на публичните разходи за политики в сферата на борбата с бедността, глада и липсата на адекватни условия на живот, за сметка на разходи в сферата на отбраната и въоръженията и издръжката на държавния апарат.
3. Елиминиране на предпоставките за десоциализация на българската образователна система чрез увеличаване на разходите за образование, както и посредством изпълняване на държавните задължения за увеличаване на качеството на образованието и занижаване на разходите на семействата и отделните индивиди във връзка с получаването на образователна степен.
4. Отмяна на възможностите за насочване на публични ресурси към частните училища.
5. Своевременно прекратяване на неолибералните експерименти в системата на здравеопазването, алокиране на повече средства за модернизация на държавните здравни заведения с цел обхващане на цялото население с висококачествено и достъпно здравеопазване.

Във връзка с правата на етническите малцинства:

1. Изграждане на диалог между неправителствения и правителствения сектор с цел създаване на механизъм за социална дегетоизация на етническите малцинства, разработване на форми за включването им в обществото, както и работа в посока на излизането от състоянието на хронична бедност на голяма част от тях.

2. Изкореняване на държавно толерираната сегрегация на етническите малцинства.
3. Полагане на усилия за създаване на ефективни и устойчиви модели за включване в обществото на базата на анализ на най-добрите международни практики.

Във връзка с правата на хората с увреждания:

1. Създаване на стратегия, подплатена с финансови инструменти гарантирани от държавата и фондовете на ЕС, за поетапно изграждане на достъпна обществена среда за хора с увреждания, която да бъде оценявана от организации на хора с увреждания, така че да се гарантира реалната използваемост на изградения достъп.
2. Съставяне на по-гъвкав механизъм за отпускане на технически помощни средства, който да е съобразен с нуждите на хората с увреждания. Въвеждане на принцип за връщане на вече непотребните технически помощни средства, тяхното цялостно ремонтиране и предоставяне обратно в обръщение на други хора с увреждания, които биха имали нужда от техническо помощно средство.
3. Създаване на адекватен механизъм за лична помощ на хората с увреждания, фокусиран върху ползвателите на услугата.

Във връзка с правата на ЛГБТ хората:

1. Публично и методично оповестяване и критичност на отговорните институции във връзка с престъпленията срещу ЛГБТ хората, както и засилен мониторинг и по-добро документиране на престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хората.
2. Обществена дискусия по проблемите на равноправието от гледна точка на съвместното съжителство, сключване на брак и осиновяване на деца от страна на ЛГБТ двойки.
3. Активизиране на гражданския сектор, ангажиран с темата, с цел по-активно застъпничество за правата на тази група.

Авторски екип:

Докладът е изготвен от експертен екип на Института за модерна политика в състав:

Ръководител:

Петър Кичашки

(юрист, изпълнителен директор на Института за модерна политика)

Членове:

ас. Борислав Цеков

(юрист, Институт за държавата и правото на БАН, основател на ИМП);

Милена Кичашка

(психолог, специализирала в областта на човешките права в университета „Дюк“, Северна Каролина)

д-р, гл.ас. Здравка Кръстева

(юрист, преподавател в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“, програмен директор на ИМП)

доц. Иво Инджов

(политолог, преподавател, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“, председател на ИМП)

Независимият годишен доклад „Социално-икономически права, уязвими групи и дискриминация през 2015 г.“ е изготвен на обществени начала и не се финансира от чуждестранни и български донори.

Докладът се изпраща на: правителството на Република България, президента на Републиката, ръководството на Народното събрание и парламентарните групи, омбудсмана и Комисията за защита от дискриминация, както и на Агенцията за основни права на ЕС, Комисаря по правата на човека на Съвета на Европа, Европейската комисия, Европейския парламент, дипломатическия корпус и широк кръг български и чуждестранни неправителствени организации и академични центрове.

Институт за модерна политика

www.modernpolitics.org

София, ул. „Бачо Киро“ 57, тел. 0878/934 185, e-mail: imp@europe.com

Институтът за модерна политика е носител на Втора награда „Аналитичен център на Европа за 2012“, присъдена от британското издание Prospect Magazine и Британското кралско общество